

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ СФЕРИ ЕЛЕКТРОННИХ КОМУНІКАЦІЙ В ЧАС СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Для України кінець 20-го століття став переломним і доленосним. Отримавши державну незалежність Україна одночасно увійшла в дуже серйозну соціально-економічну кризу, однак помиляються ті, хто свідомо чи несвідомо вважає суверенітет причиною кризи. Справжньою її причиною стали грубі зловживання в процесах роздержавлення власності, що ігнорували інтереси (в першу чергу економічні) абсолютної більшості громадян країни. В контексті досліджуваного питання важливо відзначити, що *Україна увійшла в кризу як індустріальне суспільство, а виходить тепер з неї як суспільство постіндустріальне*. Така траєкторія розвитку зумовлена тим, що навколишній світ істотно змінився, значно інтенсифікувались процеси глобалізації, і для досягнення рівня розвинутих країн нема часу повторювати всі історичні віхи. При цьому слід пам'ятати, що сучасне постіндустріальне суспільство існує у формі *інформаційного суспільства*. Інформаційність, на нашу думку, є формою постіндустріальності. Головною ознакою постіндустріальності є переважання сфери послуг серед інших сфер економіки, але у сучасному світі більшість послуг набувають інформаційного характеру чи виконуються з допомогою сучасних інформаційних, часто електронно-комунікаційних, технологій.

Різко зросла роль інформаційних технологій та послуг. Вони проникли у всі сфери життя суспільства, включаючи побут людини. Необмежено поширюються електронні засоби комунікацій і телекомунікаційні технології: мобільний зв'язок, Інтернет як сукупність великої низки сервісів (пошук інформації, електронна реклама та торгівля, електронна пошта і т.д.), електронні ЗМІ (эфірне і кабельне телебачення, FM-радіостанції), комп'ютерні мережі – локальні, регіональні, глобальні. Зазнає змін сфера застосування комп'ютерів – від чисто обчислювальних задач до виконання довільних інформаційних функцій у всіх областях людської діяльності.

Підвищується роль й освіти. Людина, що володіє знаннями і самі знання стають найбільшою загальнолюдською цінністю. Виникає поняття інтелектуального капіталу. Зростає роль теоретичного знання. Широко впроваджуються математичні методи, що мають загальнонауковий характер. Суспільство переходить від переважного видобутку природних ресурсів до переважного видобутку знань (інформаційних ресурсів). У зв'язку з цим завданням сучасної географічної науки є вивчення законів та геокібернетичних програм територіальної організації суспільства і функціонування територіальних суспільних комплексів.

Через розвиток засобів комунікації змінюється метрика і топологія географічного простору суспільства. Виникають нові геопросторові реалії. Ці зміни, з одного боку, потребують відповідного суспільно-географічного вивчення, а, з другого боку, самі впливають на просторове розміщення усіх елементів суспільства, зокрема тієї ж сфери електронних комунікацій.

Аналіз досліджень. Тематика досліджень, пов'язаних з питаннями становлення інформаційного суспільства постійно розширюється, і кількість публікацій стрімко зростає. На пострадянському просторі можна відзначити праці [2,4] що стимулювали інтерес до теми, а в Україні збірник праць [7], у якому такі відомі автори, як Л.Г.Мельник, В.М.Геєць, А.А.Чухно та інші піднімають проблеми формування інформаційного суспільства як суспільства знань, проблеми теорії та методології вивчення інформаційного суспільства, проблеми розвитку соціально-економічних систем в інформаційну епоху. При цьому розглядаються соціально-економічні трансформації при переході до економіки знань, вдосконалення системи освіти, перспективи інноваційного розвитку, передумови та наукові основи розвитку інформаційного суспільства, економічна теорія інформаційних технологій, мережеві, синергетичні та віртуальні аспекти. М.В.Багров [5], розглядає проблеми та тенденції сучасної географії як фундаментальної науки, особливості та закономірності розвитку інформаційного суспільства в географічній інтерпретації, пріоритетні напрями розвитку географії в глобалізованому світі, завдання географічної науки та застосування в ній новітніх технологій. В [1,3] розглянуті географічні аспекти різних галузей зв'язку та масових комунікацій.

Отримані результати. У результаті вивчення закономірностей територіальної мінливості обсягу електронних комунікацій та історичних особливостей їх розвитку можна виділити певні

чинники, кожен з яких вносить свою частку у характер остаточного поширення електронних комунікаційних послуг. Вони діють на різних рівнях - від загальнодержавного до локального, однак існує певна специфіка їх прояву, залежно від досліджуваного рівня. В часовому аспекті дія чинників найкраще проявляється на етапі просторового зростання відповідного явища.

Урбаністичний чинник. Його дія є очевидною. При порівнянні міських поселень із сільськими, завжди спостерігається значне переважання розвитку електронних комунікацій у містах. Місто є провідною ланкою у розвитку всіх видів таких послуг. На даний час місто переважає село як за обсягом електронних комунікацій, так і за темпами його приросту. Так, на Львівщині в останні роки темп телефонізації сільської місцевості в чотири з половиною рази нижчий ніж у містах. Подібна ситуація характерна для інших видів електронних комунікацій. Це, з одного боку є серйозним недоліком, а, з другого боку, в маркетинговому аспекті вказує на досить значний перспективний сектор ринку телекомунікаційних послуг у сільській місцевості.

Наявність адміністративних функцій. При порівнянні різних міст за рівнем розвитку електронних комунікацій різко виділяються міста, що виконують певні адміністративні функції: обласні та районні центри. Така ситуація є зрозумілою, оскільки адміністрування, як і всяке управління, вимагає постійних двосторонніх і багатосторонніх інформаційних потоків різних видів на різних управлінських рівнях, а ці потоки, у свою чергу, потребують відповідного технічного та організаційного забезпечення. В умовах демократії і періодичного проведення виборів цей чинник також впливає на прискорений розвиток електронних засобів масової інформації.

Наявність курортних, рекреаційних та туристичних функцій. Іншою групою поселень (не обов'язково міських), у яких спостерігається випереджувачий розвиток електронних комунікацій, є курортні та великі рекреаційні центри. Дія цього чинника також є зрозумілою, бо для оздоровлення та відпочинку приїжджає велика кількість людей (часто соціально активних і матеріально забезпечених) з інших регіонів (чи навіть держав), і у них є потреба підтримувати постійний зв'язок зі своїм сімейним, виробничим, громадським та іншим середовищем у місцях постійного перебування. Цікаво відзначити, що останнім часом кількість міжміських таксофонів на Львівщині зростала майже експоненціально. Різко зростає також кількість міжміських переговорів. Це зумовлено розвитком мережі туристичних фірм, транскордонних перевезень вантажів, трудовою міграцією певної частини населення у країни західної Європи. Спостерігався випереджувачий характер розвитку стільникового зв'язку.

Рівень доходів населення. Підключення до існуючих мереж електронних комунікацій (звичайна та цифрова телефонія, Інтернет) та придбання відповідних технічних засобів є досить коштовною справою (у даний час для переважної частини населення воно в кілька разів перевищує середньомісячний заробіток), тому на їх розвиток впливає рівень середньої зарплати (і частка взагалі працюючих), що мають відомі територіальні відмінності.

Близькість до існуючих об'єктів комунікацій. Дія цього чинника проявляється у прискореному розвитку сфери електронних комунікацій на тих територіях, які безпосередньо прилягають до існуючих каналів зв'язку, магістральних комунікаційних ліній, ретрансляторів, великих комунікаційних центрів, провайдерів і т.д., оскільки в зоні їх дії розвиток відповідних послуг є дешевшим. Також спостерігається вища активність розвитку сфери у місцях виробництва телекомунікаційного обладнання.

Близькість до центрів інноваційного розвитку. Центри інноваційного розвитку (науково-дослідні установи, вищі навчальні заклади і т.д.) з одного боку притягують до себе сучасні комунікації з чисто технологічних потреб, а, з другого боку, сприяють подальшому розвитку електронних комунікацій через нові ідеї, винаходи, наукові та технологічні розробки.

Висновки. Україна разом з іншими країнами світу вступає в постіндустріальну інформаційну епоху. Нові реалії викликають потребу в нових напрямках суспільно-географічних досліджень. Теоретичний та методичний багаж, нагромаджений географією суспільства у попередні часи, залишається актуальним і сьогодні, однак потрібно враховувати специфіку інформаційного суспільства через нові чинники, нові об'єкти дослідження, нові властивості геопростору.

Література:

1. Грицевич В.С. Зв'язок України. Географічні проблеми. Текст лекції. – Львів: Ред.-видав. Відділ Львів. держ. ун-ту, 1997.
2. Иноземцев В.Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы. – Москва: Логос, 2000.

3. Олійник Я.Б., Дудка Н.О. Телеінформаційний простір України: сутність та особливості формування // Географія і сучасність. Збірник наукових праць Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. – К.: Вид. Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 2002. – С.9-23.
4. Стрелец И.А. Новая экономика и информационные технологии. – Москва: Экзамен, 2003.
5. Багров Н.В. География в информационном мире. – Симферополь, 2004.
6. Мей К. Інформаційне суспільство. – К.: „КІС”, 2004.
7. Социально-экономические проблемы информационного общества / Под ред. проф. Л.Г.Мельника. – Сумы: Университетская книга, 2005.

Summary:

Volodymyr HRYSEVYCH. SOCIO-GEOGRAPHY FACTORS OF DEVELOPMENT OF ELECTRONIC COMMUNICATION SPHERE IN TIME OF GROWING OF INFORMATION SOCIETY IN UKRAINE.

The concepts of information society are considered. The following factors of development of electronic communications are defined: urban, administrative, recreational ones, wages of population, nearness to existed communications, nearness to innovative centers.

УДК 911.3:304,3 + 504.75

Олег САДОВНИК, Василь ФАЙФУРА

ЯКІСТЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК ІНТЕГРАЛЬНИЙ КРИТЕРІЙ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

Все частіше категорія „якість життя” виходить на передній план при аналізі економічного і соціального рівнів розвитку адміністративних регіонів та навіть окремих населених пунктів, оскільки дозволяє якнайповніше оцінити і порівняти їх по рівню життя населення та визначити найболочіші проблеми і першочергові завдання по їх вирішенню. При цьому найважливішим чинником, що висуває „якість життя” на цей рівень, є той факт, що цей комплексний критерій дозволяє об'єднання економічні та соціальні показники в єдину систему. На нашу думку, саме зараз як ніколи назріла потреба розробки наукових основ і методичних матеріалів для керівників регіонів по використанню категорії „якість життя” при плануванні і управлінні соціально-економічною ситуацією в регіоні. Вирішити це завдання можуть тільки науковці та фахівці вищої школи, що мають високий науковий потенціал.

Дана праця є лише частиною цілого комплексу наукових досліджень цього напрямку, що проводяться в Україні та за її межами. Останній, на нашу думку, повинен включати розробку системи показників якості життя населення, математичних моделей розрахунку показників, методології оцінки впливу технічних і організаційних факторів на зміну показників якості життя населення. Найважливішою його метою є розробка типової методики моніторингу і оцінки соціально-економічного розвитку адміністративних регіонів різних рівнів та запропонування конкретних заходів у плануванні діяльністю місцевих адміністрацій і управління регіонами по критерію якості життя населення.

За мету цієї наукової праці ми ставимо конкретизувати, з урахуванням існуючих досліджень (Айвазян. С.А (Росія) [1.], Артеменко В.Б.[3.], Без'язичний В.Ф., та ін.) структуру категорії та набір приватних критеріїв оцінки якості життя населення адміністративних регіонів у відповідності до статистичних даних, що використовуються державним комітетом статистики України та статистичних даних рекомендованих Організацією Об'єднаних Націй для оцінки країн по рівню розвитку.

Поставлене завдання є досить складним, тому що вирішуючи його ми стикаємось цілим рядом проблем:

✓ поняття "якість життя" використовується дуже широко, але воно не має загальноприйнятої формалізованої структури і стандартного набору індикаторів. Пріоритети залежать і від потреб людей, і від рівня розвитку країн і регіонів, тому критерії оцінки для розвинених країн не відповідають критеріям для країн, що розвиваються. Якнайповніший перелік компонентів якості життя, що використовуються в міжнародних співставленнях і національних оцінках розвинених країн, включає такі блоки:

- доходи населення;
- бідність і нерівність;
- безробіття і використання робочої сили;
- динаміка демографічних процесів;